

УДК 342.951

DOI <https://doi.org/10.32782/2521-6473.2022-4.11>

Т. П. Мінка, доктор юридичних наук, професор,
в.о. завідувача кафедри публічного та приватного права
Університету митної справи та фінансів

С. С. Герасімчук, кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри публічного та приватного права
Університету митної справи та фінансів

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ

Стаття присвячена висвітленню проблем і стану адміністративно-правового регулювання прав осіб з інвалідністю, досліджується чинне законодавство та висвітлюються шляхи його удосконалення. Звертається увага на те що в Україні загальна чисельність осіб з інвалідністю з кожним роком зростає, що обумовлено зокрема подіями, пов'язаними з війною. Зазначається, що в нашій державі склалася певна система захисту прав інвалідів, система реалізації ними своїх прав, однак сучасні виклики, пов'язані з війною потребують зміни усталеної моделі захисту прав інвалідів, створення нового законодавства, яке має належним чином врегулювати механізм реабілітації та адаптації осіб з інвалідністю до нормального життя. В цьому аспекті вказується на необхідність розвивати освітнє законодавство у напрямі розвитку програм перекваліфікації та перепідготовки інвалідів війни, навчання їх новим навичкам і професіям. Для захисту прав людей з інвалідністю першочерговим є дослідження їх потреб, адаптованості соціальної інфраструктури до потреб інвалідів, ефективності соціальної політики щодо дотримання прав інвалідів. На основі цього, в подальшому слід удосконалити систему нормативно-правового забезпечення реалізації прав інвалідів. Аналіз стану адміністративно-правового регулювання свідчить про те, що на нинішньому етапі достатньо здійснено заходів стосовно належного і необхідного адміністративно-правового регулювання прав інвалідів. Однак, необхідно прискорити розроблення механізмів реабілітації інвалідів, зокрема осіб, які отримали інвалідність внаслідок війни. Одним із вагомих чинників досягнення цієї мети є нормативне закріплення заходів соціально-трудової адаптації, освіти та перепідготовки осіб з інвалідністю. Слід створити умови, завдяки яким особи з інвалідністю не повинні бути ізольованими, а навпаки включатися у суспільні процеси.

Ключові слова: адміністративно-правове регулювання, особа з інвалідністю, забезпечення права, права особи з інвалідністю, реалізація права.

T. P. Minka, S. S. Gerasimchuk. Administrative and legal regulation of the rights of persons with disabilities: current state and ways of improvement

The article is devoted to highlighting the problems and the state of administrative and legal regulation of the rights of persons with disabilities, the current legislation is examined and ways of its improvement are highlighted. Attention is drawn to the fact that the total number of persons with disabilities in Ukraine is increasing every year, which is due in particular to events related to the war. It is noted that our country has developed a certain system of protection of the rights of disabled people, a system for them to exercise their rights, however, modern challenges related to the war require changes to the established model of protection of the rights of disabled people, the creation of new legislation, which should properly regulate the mechanism of rehabilitation and adaptation of persons with a disability to a normal life. In this aspect, it is pointed out the need to develop educational legislation in the direction of development of programs of retraining and retraining of war invalids, training them in new skills and professions. In order to protect the rights of people with disabilities, the first priority is to study their needs, the adaptability of social infrastructure to the needs of disabled people, the effectiveness of social policy in respect of the rights of disabled people. Based on this, in the future, the system of regulatory and legal support for the realization of the rights of disabled people should be improved. The analysis of the state of administrative and legal regulation shows that at the current stage sufficient measures have been taken regarding the proper and necessary administrative and legal regulation of the rights of disabled people. However, it is necessary to speed up the development of mechanisms for the rehabilitation of disabled persons, in particular, persons who received disabilities as a result of the war. One of the important factors in achieving this goal is the regulatory consolidation of measures of social and labor adaptation, education and retraining of persons with disabilities. Conditions should be created, thanks to which persons with disabilities should not be isolated, but on the contrary, should be included in social processes.

Key words: administrative and legal regulation, a person with a disability, ensuring rights, the rights of a person with a disability, implementation of the right.

Постановка проблеми. В Україні загальна чисельність осіб з інвалідністю з кожним роком зростає, що обумовлено також з подіями, пов'язаними з війною. Поряд з цим, така значна кількість осіб з інвалідністю, згідно до Конституції України, має свої адміністративні, соціальні, економічні права, а держава обов'язки по забезпеченню їх реалізації та захисту. Сьогодні в нашій державі склалася певна система захисту прав інвалідів, система реалізації ними своїх прав. Постійними є зміни й удосконалення діючого законодавства, яке регламентує адміністративно-правовий статус інвалідів, змінюється ставлення суспільства до цієї категорії осіб. Значні зміни відбуваються у сфері адаптації вітчизняного законодавства до стандартів розвинених країн світу у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю.

Водночас, незважаючи на позитивні тенденції щодо забезпечення прав осіб з інвалідністю, залишається проблемним питання удосконалення чинного законодавства у цій сфері. Зокрема це стосується питань існування дотаційної моделі в нашій державі, яка стосується з соціальним захистом інвалідів. Поряд з цим, потребує свого розвитку стан адміністративно-правового регулювання питань виключності осіб з інвалідністю в життєдіяльність суспільства, реабілітація таких осіб та їх адаптація до нормального життя.

Стан дослідження проблематики. Проблеми адміністративно-правового регулювання прав осіб з інвалідністю висвітлювали у своїх працях такі вчені, як Д.В. Кіблик, Л.О. Кожура, Т.О. Лихіна, Д.М. Переверзев, І.О. Сагайдак, Ю.О. Шинкарьова та інші. Разом з тим недостатньо на науковому рівні залишаються вивченими питання сучасного стану адміністративно-правового регулювання прав осіб з інвалідністю, шляхів їх удосконалення в сучасних умовах.

Тому, *метою* статті є дослідження стану адміністративно-правового регулювання прав осіб з інвалідністю та шляхів його удосконалення.

Виклад основних положень. Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для осіб з інвалідністю, які затверджені у грудні 1993 року Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН, передбачають рівні стартові можливості для всіх осіб незалежно від їх психофізичного розвитку, стану здоров'я, віку, статі, соціально-економічного статусу.

У 2006 р. Асамблеєю ООН було прийнято Конвенцію про права інвалідів її мета полягає у заохоченні, захисті та забезпеченні повного і рівного користування всіма людьми з інвалідністю усіма правами людини та основоположними свободами, а також в заохоченні поваги до властивої їм гідності (згідно зі ст. 1). Ратифікація Верховною Радою України 16 грудня 2009 р. Конвенції ООН про права інвалідів, підвищило актуальність перед державою та українським суспільством питання удосконалення інституціонального забезпечення реалізації прав людей з інвалідністю та їх реабілітації [1]. 7 вересня 2016 р. Верховна Рада України прийняла за основу та в цілому урядовий законопроект, яким вносяться зміни до Закону України «Про ратифікацію Конвенції про права інвалідів та Факультативного протоколу до неї» [2].

У статті 3 Конституції України зазначено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [3]. Згідно із цією нормою всі люди, в тому числі й з обмеженими можливостями, повинні бути забезпечені даним правом. Відповідно до статті 1 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» особи з інвалідністю в Україні володіють усією повнотою соціально-економічних, політичних, особистих прав і свобод, закріплених Конституцією України, законами України та міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [4]. Отже можна зазначити, що відповідно до законодавства України особи з інвалідністю користуються такими ж правами, як і звичайні громадяни. Поряд з цим, в нашій державі створено і функціонує механізм правового, соціального, психологічного та економічного захисту прав осіб з інвалідністю. Держава також усвідомлює необхідність створити необхідні умови забезпечення належної реалізації особами з їхніх прав.

Результатом усвідомлення важливості та нагальності проблем осіб з інвалідністю с в Україні було прийнято низку нормативно-правових актів, які покликані створити як необхідні умови правового, соціального, економічного тощо захисту прав інвалідів, а також умови реалізації цих прав, а також змінити ставлення суспільства до осіб з інвалідністю. До цього законодавства слід віднести такі Закони України, як: «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні», «Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам», «Про психіатричну допомогу», «Про реабілітацію інвалідів в Україні».

Питання захисту дітей-інвалідів регулюються Законом України «Про державну соціальну допомогу інвалідам дитинства та дітям інвалідам», 2001 р. Питання реабілітації та реабілітації (ст. 26 Конвенції) закріплені в Законі «Про реабілітацію інвалідів в Україні» та Постановою Кабінету Міністрів України від 8 грудня 2006 р. № 1686 «Про затвердження Державної типової програми реабілітації інвалідів». Особливо хотілося б зупинитися на розвитку інклюзивної освіти в Україні. Особливу увагу в системі інтеграції інвалідів відіграє їх інклюзивне навчання. Розвиток даного виду реабілітації закріплено такими нормативно-правовими документами: Національна доктрина розвитку освіти, що затверджена Указом Президента України від 17.04.2002 р. № 347; Комплексна програма освіти та фахової підготовки інвалідів. Було внесено зміни в Закон України «Про загальну середню освіту», згідно з якими загальноосвітні навчальні заклади можуть створювати у своєму складі спеціальні та інклюзивні класи для навчання дітей з особливими освітніми потребами. Наказом Міністерства освіти і науки України № 912 від 01 жовтня 2010 року затверджено Концепцію розвитку інклюзивного навчання [1].

Таким чином, правовий аспект, безумовно, займає у сфері прав осіб з інвалідністю і передбачає законодавче закріплення і правове регулювання проведення відповідної державної політики, створення та забезпечення функціонування адміністративно-правового механізму захисту прав осіб з інвалідністю, створення умов для ресоціалізації та реінтеграції цих осіб.

Діяльність держави щодо осіб з інвалідністю виявляється у створенні правових, економічних, політичних, соціальних, психологічних та інших умов для забезпечення їхніх прав і можливостей нарівні з іншими громадянами для участі в суспільному житті та полягає у: виявленні, усуненні перепон і бар'єрів, що перешкоджають забезпеченню прав і задоволенню потреб, у тому числі стосовно доступу до об'єктів громадського та цивільного призначення, благоустрою, транспортної інфраструктури, дорожнього сервісу (далі – об'єкти фізичного оточення), транспорту, інформації та зв'язку, а також з урахуванням індивідуальних можливостей, здібностей та інтересів – до освіти, праці, культури, фізичної культури і спорту; охороні здоров'я; соціальному захисті; забезпеченні виконання індивідуальної програми реабілітації осіб з інвалідністю; наданні пристосованого житла; сприянні громадській діяльності. Соціальний захист осіб з інвалідністю є складовою частиною діяльності держави щодо забезпечення прав і можливостей осіб з інвалідністю нарівні з іншими громадянами та полягає в наданні пенсії, державної допомоги, компенсаційних та інших виплат, пільг, соціальних послуг, здійсненні реабілітаційних заходів, встановленні опіки (піклування) або забезпеченні стороннього догляду [5; 6].

В цілому слід констатувати, що в нашій державі створено необхідне законодавство, яке регулює адміністративно-правовий статус осіб з інвалідністю, створено законодавче підґрунтя для захисту прав інвалідів та їх реалізації. Поряд з цим хотілося б зупинити увагу на певних проблемних аспектах цієї сфери.

Проведений аналіз доводить, що здебільшого нормотворча діяльність щодо реалізації прав інвалідів в Україні спрямована на нормоутворення, в той час як потребують подальшої інституціональної реалізації питання організаційного механізму реалізації положень, що наведені в законодавчій базі. Питання реалізації прав інвалідів представлені в документах різної юридичної сили та підпорядкованості. Важливим проблемним аспектом для ефективного забезпечення реалізації прав інвалідів є неузгодженість нормативно-правових актів як між собою, так і з чинною Конституцією. Для захисту прав людей з інвалідністю першочерговим є дослідження їх потреб, адаптованості соціальної інфраструктури до потреб інвалідів, ефективності соціальної політики щодо дотримання прав інвалідів. На основі цього, в подальшому слід удосконалити систему нормативно-правового забезпечення реалізації прав інвалідів.

Війна в Україні потребує перегляду існуючої у нашій державі моделі забезпечення прав інвалідів. Сьогодні слід впровадити механізм реабілітації інвалідів війни, починаючи від медичної та освітньої і трудової.

Залучення громадян з інвалідністю до сфери праці важливе як для них самих, так і для держави, оскільки підвищується життєвий рівень інвалідів, збільшується їх платоспроможність, а також можливість самореалізації. Для підвищення рівня працевлаштування осіб з інвалідністю доцільним вважається введення диференційованої норми працевлаштування осіб з інвалідністю на підприємствах з урахуванням особливостей та сфер їх діяльності. Розробити механізми стимулювання та мотивації роботодавців до працевлаштування осіб з обмеженими фізичними можливостями. Забезпечити контроль за виконанням чинного законодавства з метою недопущення дискримінації осіб з інвалідністю у сфері працевлаштування [2].

Далі слід розвивати освітнє законодавство у напрямі розвитку програм перекваліфікації та перепідготовки інвалідів війни, навчання їх новим навичкам і професіям.

Висновки. Аналіз стану адміністративно-правового регулювання свідчить про те, що на нинішньому етапі достатньо здійснено заходів стосовно належного і необхідного адміністративно-правового регулювання прав інвалідів. Однак, необхідно прискорити розроблення механізмів реабілітації інвалідів, зокрема осіб, які отримали інвалідність внаслідок війни. Одним із вагомих чинників досягнення цієї мети є нормативне закріплення заходів соціально-трудова адаптації, освіти та перепідготовки осіб з інвалідністю. Слід створити умови, завдяки яким особи з інвалідністю не повинні бути ізольованими, а навпаки включатися у суспільні процеси.

Список використаних джерел:

1. Перегудова Т.В. Інституціональне забезпечення реалізації прав інвалідів: досвід розвинених країн світу та стан в Україні. URL: <https://economics.net.ua/files/archive/2015/No4/41-51.pdf>
2. Смирнова І.І., Медведєва Т.А., Сєрьогіна О.В. Дослідження проблем соціального захисту людей з інвалідністю. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/178770/14-Smyrnova.pdf?sequence=1>
3. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
4. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні : Закон України від 21.03.1991 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text>
5. Кандиба С. Поняття адміністративно-правового захисту осіб з інвалідністю в Україні. URL: <http://pgr-journal.kiev.ua/archive/2020/1/19.pdf>
6. Соболев С. Захист прав і свобод інвалідів через призму реалізації людиноцентристського підходу в діяльності органів публічної влади. 2019. URL: <http://pgr-journal.kiev.ua/archive/2017/4/25.pdf>